

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMİN İLKELERİ VE GELİŞMESİ

Prof. Dr. Hıfzı DOĞAN *

Eğitimin amacı, bireylerde istenilen davranışları geliştirmektir. Toplumun tüm bireyleri için ortak olan davranışları (bilgi, beceri ve tavırlar) geliştirmeyi amaçlayan eğitime, genel eğitim, belirli bir meslek alanında başarılı olarak çalışabilmek için gerekli olan davranışları kazandıran eğitime de meslek eğitimi denilmektedir. Genel eğitim, toplumu meydana getiren bireylerin toplu olarak yaşamalarını sağlayan genel kültürü kazandırır. Meslek eğitimi ise, bir meslek için gerekli olan özel kültürü kazandırır.

Genel ve mesleki eğitim bir bütünün parçalarıdır. Genel ve mesleki eğitimin, eğitim sisteminin bütünü içinde birbirini tamamlayıcı işlevleri vardır. Yalnız genel eğitim veya yalnız mesleki eğitim bireyleri hayata hazırlamak için yeterli değildir. Genel ve mesleki eğitim bir bütünün ayrılmaz parçalarıdır.

Belirli düzeyde bir genel eğitim, mesleki eğitim için önkoşuldur. Mesleki eğitime girmek isteyen bireylerde bazı yeterliklerin gelişmiş olması zorunludur. Her bireyin sözlü ve yazılı iletişim becerileri kazanması, fiziki, sosyal ve biyolojik çevreyi tanıması, geçmişini bilmesi ve mesleki eğitim yönünden mesleklere ve çalışmaya karşı ilgi duyması ve geçerli sosyal değerler geliştirmesi gerekir.

Mesleki eğitime başlamadan önce gerekli olan genel eğitim düzeyi ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve mesleklere bağlı olarak değişmektedir. Bazı ülkelerde meslek eğitimi 12 yıllık genel eğitime

(*) Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Teknik Eğitim Anabilim Dalı Başkanı.

dayandırılmıştır. Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda 9 yıllık genel eğitim, meslek eğitimi için ön koşuldur.

Ülkemizde yaklaşık olarak 12 yaşındaki gençlerin yüzde 50'si ilkokuldan sonra çıraklık veya diğer yollarla meslek için hazırlanmaya başlanmaktadır. Ortaöğretim düzeyindeki mesleki ve teknik okullara girebilmek için 8 yıllık temel eğitim zorunlu görülmektedir. Yükseköğretim düzeyinde eğitim gerektiren mesleklere girebilmek için 11 yıllık genel eğitim gerekli görülmektedir.

Genel ve mesleki eğitimin, bugün olduğu gibi, birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olarak ele alınması oldukça yenedir. Uzun yıllar eğitim, insanları beyaz yakalı mesleklere hazırlama anlamında kullanılmıştır. Mesleki eğitim, eğitim sisteminin dışında, Ahi, Lonca ve Çıraklık örgütlerince sürdürülmüştür.

Geçmiş yıllarda okullarda sürdürülen genel eğitim ile, çıraklık yolu ile yapılan mesleki eğitim arasında bir ilişki kurulamamıştır.

Geçmiş yıllarda kuram ve uygulama aynı düzeyde tutulmamışlardır. Kuram ve uygulama birbirinin zıddı iki unsur olarak düşünülmüş ve pratik yapma bireylere ceza verme biçiminde uygulanmıştır. Bu anlayışın sonucu olarak okullar zihinsel yetenek ve pratik yetenek esasına göre düzenlenmiştir. Bu görüşün etkisi ile meslek eğitimi yapan kurumlarla akademik eğitim yapan okullar arasında hiçbir geçiş sağlanamamıştır.

Kuram ve uygulama arasındaki ikilik 18. yüzyıla kadar sürdü. Bu tarihten sonra toplumda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak genel eğitim ve çıraklık biçiminde ayrı ayrı sürdürülen eğitimlerin yetersiz oldukları görüldü.

Bir taraftan eğitimciler eğitimin uygulama ile «iş ile» bütünleşmesini önerirken, diğer taraftan çıraklık sistemi de, üretim sistemlerinde meydana gelen değişikliklerin sonucu olarak okulla bütünleşme ihtiyacını duydu.

19. yüzyıldan başlayarak iş'in eğitsel değeri yaygınlaşmaya başladı. Avrupa'da ve Amerika'da kurulan okullar başlıca iki temel amaca yöneldiler. Birincisi iş aracılığı ile bireyin genel yeteneklerini geliştirmek, ikincisi bireyleri bir meslek için hazırlamak. Bi-

rinci amaç genel eğitimin içinde teknoloji eğitimini, (İş eğitimini) ikinci amaç ise örgün mesleki eğitimi meydana getirmiştir.

İş kavramının okullara girmesi, yeni eğitim alanlarını oluşturmaktadır. İlkokul, Ortaokul ve genel Lise içinde sürdürülen teknoloji eğitimi (iş eğitimi), bireyleri bir meslek için hazırlayan ve mesleki teknik okullarla çıraklık yolu ile sürdürülen mesleki eğitiminden farklıdır. Teknoloji eğitimi ile mesleki eğitim kavramlarının açık olmayışı ülkemizde bir çok karışıklıklara neden olmaktadır. Yüzeysel olarak bakıldığı zaman, teknoloji eğitimi ile mesleki eğitim birbirine benzer görünseler dahi, temelde birbirinden ayrı iki eğitim alanını gösterirler. Her iki alanın, eğitime gerekli katkıyı yapabilmeleri için, her birinin niteliklerinin açık olarak belirlenmesi gerekir.

İlkokul, Ortaokul ve genel Lise'de sürdürülen teknoloji eğitimi, genel kültürün bir parçası olarak, iş hayatının niteliklerini tanıtmayı amaçlamaktadır. Bugün yetişme çağındaki bütün gençlerin iş hayatını üç temel nitelik bakımından tanımaları genel kültürün bir parçası olarak kabul edilmektedir. (1) Bilimsel çalışmaların uygulama alanı olarak iş hayatı, (2) Uzmanlaşma, Örgütlenme ve karmaşık insan ilişkileri olarak iş hayatı, (3) Mal ve hizmet üretme olarak iş hayatı.

Bu gün genel eğitim okullarında sürdürülen teknoloji eğitimi, Atatürk'ün 1931 yılında yaptığı ve bugün çağdaş bütün ülkelerde de kabul edilen kültür tanımı çerçevesinde yürütülmelidir. Atatürk, kültürü şu şekilde tanımlamıştır : (a) Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, (b) Fikir hayatında, yani ilimde, sosyal hayatta ve güzel sanatlarda, (c) Ekonomik hayatta yani ziraatte, zanaatta, ticarette, kara, deniz ve hava taşımacılığında yapabildiği şeylerin sonucudur.

Atatürk'ün 1930'larda yaptığı kültür tanımı, çağdaş kültür tanımını yansıtmaktadır. Çağımızdaki insanın genel eğitimi, geleneksel kültür değerleri yanında çağdaş teknolojiyi tanımasını da öngörmektedir. Geleneksel kültür tanımı yalnız müzik, sanat, edebiyat, matematik v.b. alanları kapsamakta idi.

Teknoloji eğitimi ile mesleki eğitim arasındaki karışıklığı önlemek için her alana ilişkin niteliklerin belirlenmesinde yararlar vardır.

Teknoloji eğitimi ile mesleki eğitimin nitelikleri.

Teknoloji Eğitiminin Nitelikleri

1. Genel eğitimin bir parçasıdır. İshayatının niteliklerini, işhayatında kullanılan materyal ve süreçleri tanıyarak ve yaparak genel eğitimin kapsamına giren ortak değerleri geliştirir.
2. Belirli becerileri verimli olarak yapma yerine, sanayiye genel olarak tanıma ve süreçlere katılmayı vurgular.
3. Bütün öğrencilere açıktır ve hepsi için değerlidir.
4. Her yaştaki öğrenciler programa girebilir.
5. Çeşitli iş kollarına ilişkin takım ve araçlarla kazanılan yeterlikler amaca daha iyi hizmet eder.
6. Kullanılan takım ve makinelerin sanayidekilere benzerliği şart değildir.
7. İşliklerdeki çalışma süreleri diğer genel dersler gibi 1 ve 2 saat sürelidir.
8. Öğrencilerin yaptıkları projeler öğrencilerin ilgilerine ve okulun fiziki olanaklarına göre seçilir.

Mesleki Eğitimin Nitelikleri

1. Öğrencilerin belirli bir meslek alanında işe girebilmeleri için temel yeterlikleri kazandırmayı amaçlar.
2. Mesleki becerileri geliştirme esas alınır.
3. Mesleğin niteliklerine göre belirli özel yeteneğe sahip olan öğrencilere açıktır.
4. Mesleğe girebilmek için ön koşul olarak belirtilen yaş grubundaki öğrencilere açıktır.
5. Bir mesleğe ilişkin takım ve makineler bulunur.
6. Çalışma koşulları, takım ve makineler sanayidekilere benzemelidir.
7. Atelye çalışmaları ortalama 4 saat süreli olarak yürütülür.
8. Öğrencilerin yaptıkları projeler (işler) mesleki uygulamalara göre seçilir.

TÜRKİYE'DE MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMİN GELİŞİMİ

Diğer toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da 19. yüzyıla kadar mesleki eğitim çıraklık sistemi ile yürütülmüştür. Ülkemizde ilk sanat okulu 1861, kız meclék okulu 1864 ve ticaret lisesi de 1883 yılında açılmıştır.¹

1923 - 1924 yılında Türkiye'de çeşitli düzeylerde 44 mesleki eğitim kurumunda 4.000 öğrenci ile 258 öğretmenin bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır.

Cumhuriyetten önceki mesleki eğitimin başlıca nitelikleri şu şekilde özetlenebilir.

- Mesleki eğitim, eğitim sisteminin dışında düşünülmüştür.
- Devletin üst düzeyde mesleki eğitime ilişkin bir politikası yoktu. Okullar valilerin özel girişimleri ile geliştirilmiştir.
- Parasal kaynaklar yerel düzeyde sağlanmıştı.
- Okullar yerel ihtiyaçlara göre kurulmuştu.
- Eğitim programı, öğretmen, tesis ve öğrenci nitelikleri için ortak standartlar oluşturulmamıştı.

1920'li yıllar mesleki eğitimin, tüm eğitim sistemi içine alınması, temel kavram ve ilkelerin oluşturulması yılıdır. Bu dönemde mesleki ve teknik eğitimin kurulması ve yoğunlaşması için Atatürk'ün özel ilgi ve çaba harcadığı izlenmektedir.

Atatürk 1923 - 1925 yılları arasında o güne kadar çok az yönetici ve eğiticinin dikkatini çeken ve eğitim sistemi içinde düşünülmeyen meslek okullarına özel ziyaretler yaparak mesleki eğitimin önemini vurgulamıştır.

Atatürk, eğitim ile ekonomik hayat arasındaki ilişkinin önemini birçok konuşmasında belirtmiştir. Din eğitimine dayalı bir temelden layık eğitime geçtikten sonra kuram ve uygulama arasında da uygun bir dengenin kurulmasına özen gösterilmesine işaret etmiştir. Atatürk'de kuram ve uygulama birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları olarak ele alınmıştır. Atatürk, layık eğitim çer-

çevesi içinde, eğitimin uygulamalı olması ve mesleki eğitimin gelişmesi gerektiğine birçok konuşmasında değinmiştir.

Atatürk 1 Mart 1922'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci dönem üçüncü toplantı yılını açarken eğitimle ilgili olarak görüşlerini şöyle açıklamaktadır. «Bir taraftan bilgisizliği gidermeye uğraşırken, diğer taraftan da yurt çocuklarını sosyal ve ekonomik alanlarda etkili ve verimli kılabilmek için zorunlu olan temel bilgileri uygulamalı bir şekilde öğretme yöntemi Milli Eğitimimizin ana kuralı olmalıdır». Atatürk bu konuşmasında mesleki eğitimin önemini de vurgulamıştır.²⁻⁶

Atatürk ortaöğretimin amaçlarını ve bu kademedeki uygulanacak yöntemi belirtirken şu görüşlere yer veriyor. Ortaöğretimin amacı memleketin muhtaç olduğu çeşitli hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yüksek öğretime hazırlamaktır. Ortaöğretimde de, öğretim yönteminin uygulamalı olması şarttır.²⁻⁶

Atatürk 27 Ekim 1922'de Bursa'da Şark Tiyatrosu'nda, kendilerini ziyarete gelen İstanbul ve Bursa öğretmenlerine şunları söylemiştir. Bir taraftan yaygın olan bilgisizliği azaltmakla beraber, diğer taraftan sosyal hayatta etkili ve verimli bireyler yetiştirmek lazımdır. Bu da ilk ve orta öğretimde uygulamalı bir yaklaşımla mümkündür.²⁻⁶

1923 İzmir İktisat Kongresini açarken de şöyle der. «Yeni devletimizin, yeni hükümetimizin temel görüşleri, bütün programları ekonomi programından çıkmalıdır. Bundan ötürü çocuklarımızı o şekilde yetiştirmeliyiz ki, onlara o suretle bilgi ve kültür vermeliyiz ki, ticaret hayatına, tarım ve sanata ve bütün bunların çalışma alanlarına yararlı olsunlar, bundan ötürü Milli Eğitim programlarımızda, gerek İlköğretimde ve gerekse Ortaöğretimde verilecek bütün bilgiler bu noktaları dikkate alarak düzenlenmelidir.²⁻¹¹

Atatürk, 1 Mart 1923'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci dönem dördüncü toplantı yılını açarken eğitimde uygulanacak yöntemi şöyle açıklamıştır: «Eğitimde ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgili insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı, ya da bir uygarlık zevkinden çok, yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilen bir araç durumuna getirmektir» Görüldüğü gibi Atatürk eğitimde uygulanacak yöntemin ve verile-

cek bilgilerin faydalı, somut, pratik, akılcı ve iş ilkesine dayalı olmasını önermiştir.^{2 - 13}

Atatürk, 25 Ağustos 1924 yılında Muallimler Birliği Kongre üyelerine şöyle seslenir : «Erkek ve kız çocuklarımızın aynı şekilde bütün öğretim kademelerindeki eğitimi ve öğretiminin uygulanmalı olması mümkündür. Memleket evladını her öğretim kademesinde ekonomik hayata etkili, verimli ve başarılı olacak şekilde yetiştiriniz.»^{2 - 19}

Mesleki eğitimde temel ilkelere biri, çevreye dönük eğitim yapmak ve çevre koşullarına duyarlı olmaktır. Atatürk, 1 Kasım 1925'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci dönem üçüncü toplantı yılını açarken eğitimde uyulması gereken bu ilkeyi şöyle açıklıyor : «Öğretimde yaşamın pratik gereklerini karşılayan ve çevrenin özel koşullarını gözönünde bulunduran bir yöntem üstündeyiz.»^{2 - 27}

Atatürk Mesleki eğitimin ilköğretimden yüksek öğretime kadar kurulması gerektiğini, 1 Kasım 1928'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üçüncü dönem ikinci toplantı yılını açarken şu şekilde dile getirmiştir. «Mesleki öğretimin ilk ve orta kademedeki en yüksek dereceye kadar memlekette temini» Mili Eğitimin temel politikasıdır.^{2 - 36}

Atatürk 1 Kasım 1936 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin beşinci dönem ikinci toplantı yılını açarken mesleki ve teknik eğitimin teşvik edilmesi gerektiğini şöyle belirtiyor : «Sanat ve teknik mekteplerine ilgi artmıştır. Bunu sevinçle söylerken, her türlü teşviki artırmak gerektiğini de eklemek istiyorum.»^{2 - 39}

Atatürk, eğitimin, yaparak, yaşayarak ve iş üstünde öğrenmeye dayanmasını, bir süs olmayıp yaşamın koşullarına göre üretici olarak düzenlenmesini, kullanılabilir bir araç olmasını, çevre koşullarına cevap vermesini önererek mesleki eğitimin yönünü belirlemiştir.

1930'lu yılların en belirgin niteliği, mesleki ve teknik eğitim ana planının hazırlanmasıdır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra mesleki ve teknik eğitime ilişkin çeşitli uzmanlar ile 1934 yılına kadar yapılan uygulamalar dikkate alınarak «Mesleki Tedrisatın İn-

kişaf Planı» hazırlanmıştır. Bu plana göre aşağıdaki kurumların kurulması öngörülmüştür.³

1. Çırak okulları
2. Akşam Sanat okulları
3. Gezici köy kursları
4. Orta Sanat okulları
5. Sanat okulları
6. Tekniker okulları
7. Mühendis okulları

Bu plan, ülkemizde mesleki ve teknik eğitime yön vermesi bakımından çok değerli bir belgedir.

1940'dan bu güne kadar olan çalışmaların iki açıdan değerlendirilmesinde yararlar vardır. Birincisi, 1930'larda hazırlanan planın uygulanması ve mesleki teknik eğitiminin yurt düzeyine yayılmasıdır. Bu çalışmalar büyük bir başarı ile sürdürülmüş ve okul, öğrenci ve öğretmen sayısı hızla artırılmıştır.

İkinci olarak 1940'lı yıllardan bugüne kadar mesleki ve teknik eğitimle ilgili çalışmaların, gerek eğitim sisteminin bütünlüğü ve gerekse eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiler açısından incelenmesinde yararlar vardır. Bu yazıda daha çok ikinci boyut üzerinde durulacaktır.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM SİSTEMİNİ MEYDANA GETİREN ÜNİVERSİTELER VE BU ÜNİVERSİTELERİN ANALİZİ :

Mesleki ve Teknik Eğitim sistemini, sistemi oluşturan unsurlar bakımından analizi yapılırken dört ayrı boyut üzerinde durulmuştur. Bunlar : 1) Yönetim ve karar süreci 2) Bölgesel ihtiyaçlar, 3) Öğretmen yetiştirme, 4) Eğitim programlarının yapısıdır. Her boyut değerlendirilirken önce temel ilke belirtilmekte, daha sonra 1920 ve 1930'lu yıllara ilişkin uygulamalar ile 1940'lardan sonraki uygulamalar karşılaştırılmakta ve en sonunda da 1978'den bu yana Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi (EFAM) ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın ortaklaşa yürüttükleri Okul Sanayi Ortaklaşa (OSANOR) Eğitiminde yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE YÖNETİM VE KARAR SÜRECİ :**İlke : 1**

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM, BİREY, TOPLUM VE İŞHAYATININ İHTİYAÇLARINI DENGELİ BİR ŞEKİLDE KARŞILAMAYI AMAÇLAR. MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMİN PLANLANMASINDA VE YÜRÜTÜLMESİNDE MESLEKİ EĞİTİMCİLERLE BİRLİKTE TOPLUM VE İŞHAYATINI TEMSİL EDEN GRUPLARIN ORTAKLAŞA ÇALIŞMALARI GEREKİR.

Bu ilkeye göre mesleki ve teknik eğitime ilişkin kararların, mesleki ve teknik eğitimle doğrudan ilgili taraflarca (eğitimci - işveren - işçi) ortaklaşa çalışarak verilmesi gerekir. Buna göre, çalışma hayatı ile ilgili kamu kuruluşları, işçi sendikaları, sanayi ve ticaret odaları v.b. kuruluşların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde, mesleki ve teknik Eğitimle ilgili kararların alınmasına katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.

1920'li ve 1930'lu yıllarda eğitim ve istihdam kesimlerinin Mesleki ve Teknik Eğitimle ilgili olarak işbirliği yapmalarına büyük bir özen gösterilmiştir. 1924 yılında hazırlanan bir raporda şu görüşlere yer verilmektedir.⁴ Her sanat okulu işyeri ile sıkı işbirliği sağlamayı ve öğrencileri diploma almadan, görmüş oldukları dersler ve meslekler üzerine becerilerini artırmak amacı ile işyerinde çalışmaya zorunlu tutulmalıdır. Ancak bu çalışmalarda başarı gösterenlere diploma verilmelidir.

1930'larda eğitim ve istihdam kesimlerinin işbirliğine ilişkin olarak, belgelerde aşağıdaki ifadelerin yer aldığı görülmektedir⁵ Sanat okullarının mezuniyet sınavlarında mezunları ilgililere tanıtmak ve meslek okullarının verimi hakkında görüşlerinden yararlanmak üzere, İktisat Bakanlığı uzmanlarından, Sümerbank, Askeri fabrikalar, özel atelye fabrikalarının mühendis, uzman ve teknisyenlerinden her yıl gözetmen sıfatıyla uzmanlar davet edilmekte ve kendilerinden sınavların sonunda edindikleri görüşleri bildiren raporlar alınmaktadır.

Abdullah Aker Ticaret Eğitimi hakkında şunları yazıyor : Orta ticaret okullarını denetlemek amacı ile 1935 yılına kadar ağırlığını hissettiren mahalli denetleme heyetleri vardı. Bu heyetler Vali-

nin başkanlığında ticaret ve sanayi odalarından, borsalardan bankacılar v etüccarlardan seçilen bireylerden oluşurdu. Denetleme heyetlerinin bireysel veya toplu olarak okulu denetleme yetkileri vardı; sınavlarda uzmanlık alanlarında bulunurlardı.⁶

1934 - 1936 yılları arasında hazırlanan «Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı» eğitim ve istihdam kesiminin işbirliğine ilişkin en güzel örneklerden biridir. Planın hazırlanmasında Milli Eğitim Bakanlığı yanında Milli Savunma, Tarım, Bayındırlık, Ekonomi Bakanlıklarının temsilcileri katılmıştır. Bu plan bugünkü mesleki ve teknik eğitimin temel yapısını oluşturmuştur.

1940'larda mesleki eğitim, yönetim ve parasal açıdan büyük imkanlar elde etmiştir. 1941 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim Müsteşarlığı kurulmuştur. 1942 yılında ise, parasal yönden ek imkanlar sağlanarak, gelişmesi hızlandırılmıştır.

Bu olumlu gelişmelere rağmen mesleki ve teknik eğitim sistemi, 1940'lardan sonra, hiçbir zaman akademik yönden, eğitim programları ve yönetmelikleri hazırlama ve onaylama yetkisini elde edememiştir. Program ve yönetmeliklere ilişkin bir karar organı kurulamamıştır.

1940'dan önce istihdam kesiminin mesleki ve teknik eğitim ile ilgili sorunların çözümüne katıldığı ve hissedilir derecede bir ağırlığı bulunduğu anlaşılmaktadır. 1940'dan sonra ise sistemin tamamen merkezileştirildiği, mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararların, bu alanı tanımayan, hiçbir tecrübesi olmayan bireyler tarafından verildiği görülmektedir. Örneğin, bir elektronik programının yürürlüğe girebilmesi için bu alanda hiçbir uğraşısı olmayan ve sosyal bilimlerde veya güzel sanatlarda eğitilmiş bireylerin onayı gerekli görülmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararların, genel eğitimciler tarafından onaylanma zorunluluğu ve istihdam kesiminin kararlara katılamaması mesleki ve teknik eğitimin genel eğitime benzemesine neden olmuştur. Yaklaşık son 40 yıllık uygulamalar incelendiğinde mesleki ve teknik eğitimin birçok niteliğini kaybettiği görülmektedir.

1978'den buyana Milli Eğitim Bakanlığı ile Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi (EFAM) nin ortak-

laşa yürüttükleri Okul Sanayi Ortaklaşa OSANOR eğitiminde temel amaçlardan biri, mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararların istihdam kesimi ile birlikte alınmasını sağlayacak bir yapı oluşturmaktır. Okul Sanayi Ortaklaşa eğitiminin uygulandığı il ve okullarda okul sanayi kurulu ve meslek kurulları bu amaçla kurulmuştur.

BÖLGESEL İHTİYAÇLARIN DİKKATE ALINMASI :

İlke : 2

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM YEREL VE BÖLGESEL İHTİYAÇLARI YANSITACAK ŞEKİLDE ESNEK OLARAK PLANLANMALIDIR. HIZLA DEĞİŞEN KOŞULLARA UYUM SAĞLAYABİLMEK İÇİN MERKEZDEN YAPILAN SINIRLAMALAR EN AZA İNDİRİLMELİDİR.

Bu ilkeye göre mesleki ve teknik eğitimin bölgesel ve yerel ihtiyaçlara duyarlı olması gerekir. 1936'da tamamlanan ve eğitim ve istihdam kesimlerinin hazırladıkları «Mesleki Tedrisatın İnkişaf Planı» bunun en güzel örneklerini vermiştir. Planda önerilen bazı programlar şunlardı : İzmir'de Kimya Sanatları Okulu ayrıca, Sepetçilik, Tarım Makineleri, Deniz Vasıtaları programları, Bursa'da Sütçülük ve Konservelik, Konya'da Saraçlık ve Araba Yapımcılığı, Aydın'da İplikçilik ve Dokumacılık, Kütahya'da Porselen, Fayans programlarının açılması önerilmişti. İstanbul'da 45 ayrı meslek alanında eğitim yapılması planlanmıştı.

1940'lı yıllardan başlayarak bugüne kadar süren uygulamalar incelendiğinde, mesleki ve teknik eğitimin çevreye duyarlı olma niteliğini büyük oranda kaybettiği izlenmektedir. Örneğin; çevrede ağaç endüstrisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın her yerde ağaçlıeri programları açılmıştır. Mesleki ve teknik eğitimin çevreden kopmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır : 1) İstihdam kesiminin mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararla katılmaması, 2) Mesleki ve teknik eğitimin genel eğitim gibi düşünülmesidir.

Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi uygulayan okullarda bölgesel ihtiyaçlara duyarlılığı artırmak için, üç yıllık süreli programın iik

iki yılı mesleğin temel becerilerini geliştirmeye ayrılmış olup bütün okullarda ortaktır. Son sınıftaki uygulamalar ise, bölgesel ihtiyaçlara göre esnek olarak planlanmaktadır.

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME :

İlke : 3

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE GÖREV ALACAK ÖĞRETMENLERİN BELİRLİ YIL SANAYİ TECRÜBESİNE SAHİP OLMALARI GEREKİR. MESLEK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN 2-3 YIL VE ATELYEDE UYGULAMA YAPACAK ÖĞRETMENLERİN DE 4-6 YIL KADAR İŞYERLERİNDE ÇALIŞARAK TECRÜBE SAHİBİ OLMALARI ZORUNLUDUR.

1940'dan önce meslek öğretmenlerinin yetiştirilmesinde bu ilkeye uyulduğu veya uyulmak için azami çaba harcandığı izlenmektedir. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 6.11.1936 gün ve 118 sayılı Kararına göre Erkek Sanat Okullarının mesleki ve uygulamalı dersleri için öğretmen yetiştirmek üzere Ankara'da bir Erkek Öğretmen Okulu açılması ve bu okula beş yıllık Erkek Sanat Okulu mezunu olup fabrikalarda veya piyasada mesleği dahilinde en aşağı iki yıl çalışmış olanların... sınavlarla okula kabul edilmeleri öngörülmüştü.⁷

1940'dan 1980'li yılları kapsayan bir zaman dilimi içinde meslek okullarına öğretmen yetiştiren okulların durumu incelendiğinde, işyerlerinde belirli yıl mesleği ile ilgili tecrübe sahibi olma koşulunun kaldırıldığı ve eğitim programlarında beceri kazandırmaya ayrılan zamanın gittikçe azaldığı izlenmektedir. Son zamanlarda Mesleki ve Teknik Okullarda Öğretmen olacaklara ilişkin olarak alınan kararlarla temel ilkelere ciddi olarak uzaklaşıldığı izlenmektedir.

1. Onbirinci Milli Eğitim Şûrası'na sunulmak üzere, yetkililerce alınan kararlara göre, aynı öğretmenin esas ve yan alan olarak bir çok ustalık alanlarını öğretebileceği benimsenmiştir.⁸ Aynı öğretmenin hem inşaat, hem ağaççılığı, ve hemde sıhhi tesisat mesleklerini öğretebileceği öngörülmektedir bu üç meslek alanında 22 ustalık ihtisasının bulunduğu saptanmıştır.

2. Onbirinci Milli Eğitim Şûrası'nda, önerileri incelemek üzere kurulan ve mesleki ve teknik okullara öğretmen yetiştirme ilkelerini de belirleyen, komisyonda bulunan 18 üyeden yalnız 2'i mesleki ve teknik eğitim alanından gelmiştir. Mesleki ve teknik eğitim niteliklerini bilemeyen, bu alanda akademik bir eğitim görmemiş ve tecrübesi bulunmayan bireylerin oluşturduğu komisyonların gerçekçi kararlar alabileceklerinden kuşku duyulmaktadır.

Diğer ülkelerde bir bireyin mesleki ve teknik okullarda öğretmen olabilmesi için bir ustalık alanında 4-6 yıl çalışması zorunlu görüldüğü hatırlanırsa, önerildiği gibi hiçbir sanayi tecrübesi bulunmayan bir öğretmenin 22 ustalık alanını başarı ile yürütmesi olanaksızdır.

Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitiminde mevcut öğretmenlerin sanayi tecrübesini artırmak için aşağıdaki girişimler sürdürülmektedir.

1. Sanayide çalışan öğrencileri izlemek üzere öğretmenleri sanayide görevlendirmek.

2. Öğretmenler için yaz aylarında sanayi içinde uyum kursları düzenlemek. Öğretmenlerin sanayi içinde inceleme yapmalarına ve fiilen çalışmalarına olanak sağlamak.

PROGRAMLARIN YAPISI :

İlke : 4

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİM PROGRAMLARI İŞHAYATINDAKİ İHTİYAÇLAR ESAS ALINARAK HAZIRLANIR. PROGRAMLARIN İÇERİĞİ, BİREYİN HAZIRLANDIĞI MESLEK ALANINDAKİ İŞLERİ VERİMLİ OLARAK YAPABİLMESİ İÇİN GEREKLİ BİLGİ, BECERİ VE TAVIRLARI KAPSAR. MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMLARINI OLUŞTURAN ATELYE, MESLEK BİLGİSİ, TEKNİK RESİM, FEN BİLGİSİ, MATEMATİK GİBİ DERSLERİN İÇERİĞİ, BİREYİN İŞHAYATINDA YAPTIĞI GÖREVLER ANALİZ EDİLEREK SAPTANIR.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu 1927 yılında mesleki ve teknik eğitim programlarının yapısı ve içeriğini şu şekilde açıklıyor.

Eski Okulun ilkesi okul içinde atelye idi. Yeni okulun (meslek okulu) ilkesi atelye içinde okuldur. Yeni okulun öğrencisi de, eski okulun öğrencisi gibi kurumsal dersler okuyacaktır. Yalnız aradaki fark dikkat çekicidir. Yeni okulun okuyacağı kuramlar herhangi bir kuram değil, tarladaki, fabrikadaki işlere ait kuramlardır. Yeni okulda kuram soyut bir zekanın terbiyesi değildir. İş için, üretimin selameti ve kudreti içindir... Yeni okulda bütün öğretim atelyelerden, işlerden hareket ederek, kavramlara varacaktır. İşle ilgisi olmayan, işe faydası bulunmayan kavramlar öğretilmeyecektir. Buna göre meslek okulları herşeyden önce atelyeler, fabrikalar şeklinde kurulacaktır.⁹

1946 yılında toplanan üçüncü Milli Eğitim Şûrası, sanat enstitülerinde (fizik, kimya, matematik ve kuramsal teknik ders öğretmenlerinin, genel eğitim okullarında bu tür dersleri okutan öğretmenlerden ayrı olarak yetiştirilmesini kararlaştırmıştır. Bu amaçla Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda bu tür öğretmenleri yetiştirecek programlar açılmıştır. Ancak bu girişimin daha sonraki yıllarda sürmediği anlaşılmaktadır.

1950'lerden sonra mesleki ve teknik okullarda okutulan fen, matematik v.b. derslerde ele alınan konuların öğrencinin meslek alanlarındaki uygulamalarla çok az ilişkisi kalmıştır. Ortaokulu bitirdikten sonra bir mesleğe hazırlanmak üzere bir meslek okuluna devam eden öğrenciye, henüz meslek seçmemiş ve üniversiteye gitmeye hazırlanan bir öğrenciye verilen genel derslerin ayırımı okutmanın haklı gerekçelerini bulmak zordur.

Bugün Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitiminin uygulandığı okullarda matematik, fen, yabancı dil gibi derslerle öğrencinin meslek alanı arasında ilişki kurularak genel derslerin içeriği ile uygulama arasında bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla meslek alanları ile ilişkili fen bilgisi, matematik, yabancı dil programları geliştirilmiştir.

Yıllara göre atelye ve meslek derslerine ayrılan zaman ile genel bilgi derslerine ayrılan zaman karşılaştırıldığında aşağıdaki ilginç tablo ile karşılaşımaktadır. Atelye ve meslek derslerine ayrılan zaman gittikçe azalmıştır.

	1929	1940	1948	1959	1970	1981 (a)
Atelye ve meslek dersleri (yüzde)	76	68	74	55	51	45
Genel bilgi dersleri (yüzde)	24	32	26	45	49	55

(a) Onuncu Milli Eğitim Şûrası'nda kabul edilen bu karar henüz uygulamaya konmamıştır.

(b) Okul - Sanayi Ortaklaşa eğitiminin uygulandığı okullarda atelye ve meslek derslerine ayrılan zaman yüzde 68, genel bilgi derslerine ayrılan zaman ise yüzde 32'dir.

Mesleki ve Teknik Eğitimle ilgili olarak burada inceleme konusu yapılan unsurlara bir bütün olarak bakıldığı zaman, mesleki ve Teknik Eğitimin istihdam kesiminden kopuk olarak çalışması ve bir karar verme sürecinin oluşturulamaması bu eğitimin gerçekliğini ve dinamizmini kaybetmesine neden olmuştur.

Mesleki ve teknik Eğitimin birey ve toplum açısından işlevini tam olarak yapabilmesi için, bu eğitimle ilgili ilkelere tam olarak uyulması gerekir.

K A Y N A K L A R

- 1 — Doğan, H. Alkan, C. Sezgin, İ. Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınları, 1980.
- 2 — Cumhurbaşkanı, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri. Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 1946.
- 3 — Mesleki ve Teknik Öğretim. 100. yıl özel sayı 104, Ekim, 1961.
- 4 — Dewey, J. Türkiye Maarifi Hakkında Rapor. İstanbul : Devlet Basımevi, 1939.
- 5 — Maarif Vekilliği Dergisi. 21-2 (Şubat, 1939).
- 6 — Doğan, H. Ülkemizde Endüstrileşme ve Teknik Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1977.
- 7 — Özalp, R. «Mesleki ve Teknik Eğitim için Diyorlarkı» Mesleki ve Teknik Eğitim Dergisi. 329, Temmuz, 1980.
- 8 — Onbirinci Milli Eğitim Şûrası. Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 1982.
- 9 — Özalp, R. Atınal, A. Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi, 1977.
- 10 — Onuncu Milli Eğitim Şûrası. Ankara : Milli Eğitim Basımevi, 1981.
- 11 — Okul - Sanayi Ortaklaşa Eğitimi Dönem Sonu Raporları. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Merkezi, 1980.